

І. М. Базарко, кандидат наук з державного управління,
докторант кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональної академії управління персоналом

МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЩОДО ВПЛИВУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН ПЕРІОДУ ТРАНСФОРМАЦІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Досліджено моделі державного управління у діяльності органів виконавчої влади щодо соціально-економічного розвитку. З'ясовано вплив процесів децентралізації на трансформацію державного управління національними ресурсами. Проаналізовано етапи трансформації системи управління державними ресурсами для виконання пріоритетних завдань із підвищення соціально-економічного рівня. Обґрунтовано необхідність запровадження нового комплексного підходу до системи управління державною власністю.

Ключові слова: державний вплив, трансформація, влада, соціально-економічний розвиток, державне управління, національні ресурси, державна власність, комплексний підхід.

I. M. Bazarko. Models of state management on influence on socio-economic development of countries in period of transformation at the modern stage

The process of enhancing the efficiency of state management should determine short-term management objectives and tasks, increase their corporate governance and information transparency; restriction of the expansion of the state sector of the economy, including by establishing and adhering to a system of adequate prohibitions and restrictions, as well as compliance with the planning and guarantees of long-term implementation of the stated goals and objectives.

The balance of interests is achieved by making decisions in terms of economic efficiency and social responsibility, recording short and long-term goals and objectives by means of continuity of control over achievements by the entities of the management of goals and objectives, indicators of their achievement, and also observance of the principles and mechanisms of management. Taking into account the priorities of economic development and improvement of the system of public administration of property, there must be unambiguous definition and formation of the necessary property for the performance of functions by state authorities and the creation of an effective system of state property management.

In order to ensure a sustainable and systematic process of reducing the direct involvement of public authorities, it is necessary to make a transition from the sale of property or the sale of its business units; stimulating the development of the stock market, as well as modernization and technological development. Important is the introduction by the authorized central executive authorities, together with public associations, of mechanisms for assessing the quality of management of companies with state participation, based on the principles of openness and independence of conduct.

The issue of establishing a public administration system in Ukraine is a natural response to trends and direct challenges and threats to the country's modern development. That is why it is so important to comprehensively study the elements and the directions of development of this system, and in particular, institutionalization. It was defined that the goal of the state management of Ukraine is to carry out effective activities by the state of domestic and foreign policy in different conditions.

Thus, the system of state management is a complex notion, the meaning of which covers the following key components: subjects of state management, or the state authorities and non-governmental institutions, which are involved in the process of the state's policy formation; objects of state management, which is under the organizing influence of the state aimed at ensuring its proper level for the appropriate development of the state, society and personality; administrative activity, or specific subject-object relations or subject-subject ones, with the help of which the direct communication and feedback between subjects and objects of state management are implemented.

Today, it is important to identify the verified threats and the strategic risks of sustainable social and economic development of the state through the processes of globalization of the world community. However, when developing draft strategic planning documents in Ukraine, the heuristic approach is most often used: the list of

© **І. М. Базарко, 2018**

threats is established, as a rule, by expert means, the forecast part of the process remains outside of objective estimates. In the context of the risks of imbalances in the world economy, threats of crisis phenomena, changing approaches to mechanisms and instruments for the shadowing of economic activity is a prerequisite for ensuring economic stability to crisis phenomena.

Key words: state influence, transformation, power, socio-economic development, state management, national resources, integrated approach.

Постановка проблеми. Держава розвивається разом із суспільством, органічним партнером якою вона є, переживаючи різні етапи самовираження, змінюючи форми правління і територіального устрою, втілюючись у різних типах політичних систем, множачи і диверсифікуючи функції державного управління суспільними процесами. Щодо вирішення економічних проблем, то необхідність регулювання з боку держави виникла давно. Важливість об'єктивного встановлення цін на надра, сировину, енергоресурси завжди було актуальним, особливо нині, коли постала проблема обмеженості всіх видів ресурсів.

Із часів свого створення як інституту держава тією чи іншою мірою втручається в економічні процеси або регулює їх. Класична теорія лібералізму висловлюється на користь «мінімальної» держави, віддаючи перевагу праву і законслухняності громадян; і навпаки, консерватори вважають державу явищем такого ж фундаментального порядку, як і саму людину. Ефективність державного управління є одним із визначальних чинників стійкості і конкурентоспроможності національної економіки. Держава повинна забезпечувати безпеку громадянської власності, вирішувати спори, робити те, що індивід або не в змозі виконати самостійно, або робить неефективно. Позитивний економічний баланс держави виникає з переваг всього зовнішнього і внутрішнього ринку за рахунок ефективного використання цінової політики й операційних витрат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Головна роль у реалізації економічного розвитку держав приділяється ринковим силам, а необхідність виконання органами управління певних функцій у сфері економіки не заперечує ніхто [8]. Однак на межі та напрями державного втручання існує широкий спектр поглядів – від абсолютного державного управління національним господарством до економічного лібералізму, який заперечує будь-яке державне втручання.

Держави управляють своїм конкурентним середовищем шляхом ефективного використання ресурсів і процесів; окремі країни, що мають у достатку такі ресурси, як людський капітал, земля, природні ресурси, не обов'язково будуть конкурентоздатними. Ринкове господарство повинне мати соціальний характер, оскільки в силу своєї ефективності створює соціально-економічні передумови для підвищення доходів у суспільстві. З іншого боку, ринкова діяльність, що призводить до соціально-небажаних результатів, повинна обмежуватися.

Результати вільного економічного процесу, які не є достатньо гуманними, повинні регулюватися. Тут слід підняти питання про те, як державне управління впливає на конкурентоспроможність національної економіки, що є індикатором стану соціально-економічної системи країни [6, с. 122]. Завданням державного управління має бути його націленість на забезпечення ефективності національної економіки. У найзагальнішому вигляді економічно раціональні межі втручання держави в економічний процес повинні бути вкладені у відповідні рамки мінімальної і максимальної величин.

Мета статті – дослідити наявні моделі державного впливу на соціально-економічний розвиток держав у трансформаційний період на сучасному етапі.

Для цього потрібно вирішити низку завдань:

1. Дослідити моделі державного управління у діяльності органів виконавчої влади щодо соціально-економічного розвитку.

2. З'ясувати вплив процесів децентралізації на трансформацію державного управління національними ресурсами.

3. Проаналізувати етапи трансформації системи управління щодо виконання завдань із підвищення соціально-економічного рівня.

4. Обґрунтувати необхідність запровадження нового комплексного підходу до системи управління державною власністю.

Виклад основного матеріалу. Межу максимальної величини втручання держави в економічні процеси можна визначити як функцію забезпечення державою мінімального прожиткового рівня, визначеного за найбагатшою економічно країною або залежно від рівня доходів громадян промислово розвинених країн. Цю функцію будь-яка держава має забезпечувати своїм громадянам, оскільки вона збирає з них податки [1]. Проблема втручання держави в економічний процес, критерії та межі такого втручання, у свою чергу, концентруються на понятті «державності» загалом.

Прагнення підприємництва щодо досягнення своїх інтересів є головною рушійною силою економічного розвитку, збільшуючи, у підсумку, добробут суспільства у цілому. Для всіх суб'єктів господарської діяльності повинні бути гарантовані основні економічні свободи, а саме свобода вибору сфери діяльності, свобода конкуренції та свобода торгівлі [4]. Держава повинна впливати на ринок з метою збільшення попиту, тому що причина криз відкритої економіки – перевиробництво товарів; головними перешкодами на такому шляху є високі податки та інфляція.

Високі податки обмежують зростання капіталовкладень, а інфляція здорожує кредити, ускладнюючи використання позикових коштів. Скорочення податкових ставок скоротило б доходи держбюджету та збільшило його дефіцит, що ускладнило б боротьбу з інфляцією. Отже, логічним кроком на такому шляху мали б стати скорочення державних витрат, відмова від використання бюджету для підтримки попиту і здійснення широкомасштабних соціальних програм, а також заходи з приватизації державної власності.

Сучасне державне управління передбачає організацію влади, що характеризується поділом населення за територіальною ознакою і за діяльністю апарату управління. Це досить абстрактне визначення, яке висвітлює лише один певний рівень управління; держава повинна концентрувати загальні та природні людські інтереси, які вище за групові та інші інтереси. Визнаючи найвищою цінністю людину, її інтереси, свободу, держава повинна надавати захист меншості, гарантувати рівноправність, діяти в межах права з іншими суб'єктами. Прагнення до держави такого типу є прагненням до стабільного порядку в економічній системі.

За будь-якої системи політичних відносин, будь-якого сучасного типу економіки держава, так чи інакше, втручається і бере участь у соціально-економічному житті суспільства, бо саме вона є продуктом цього суспільства [3]. У будь-якої держави є відповідні економічні та соціальні функції; тому можна погодитися, що в економічну функцію держави будь-якого типу входить закріплення й охорона різних форм власності, підтримання конкуренції. Це, насамперед, забезпечення соціально-економічного клімату, що сприяє оптимальному функціонуванню ринкової економіки, а також впливу на її суб'єкти з метою ефективного розвитку за допомогою відповідних механізмів.

Сюди ж належить і антимонопольна політика, підтримка конкуренції, а також заходи, спрямовані на підтримку і збереження прийнятних умов для відтворення природної і соціальної інфраструктури. В економіках періоду трансформації існує більш-менш значний за своїми масштабами державний сектор. Його розміри можуть служити критерієм проведеної державою тієї чи іншої соціально-економічної політики під час спаду або підйому. Це також і усунення негативних наслідків ринкового механізму та безробіття й інфляції. Діяльність, що

Механізми державного управління

виконується державними органами для забезпечення перерахованих функцій, здійснюється за допомогою відповідних механізмів.

До моделі жорсткої фіскальної політики належать податкова політика й урядові витрати в економіку. До моделі більш ліберальної, монетарної політики належить встановлення резервних вимог національного банку для комерційних банків, участь у міжнародних операціях на відкритому ринку з цінними паперами. З цими основними механізмами істотного впливу держави на економічний процес перегукується також і безпосередня державна діяльність у виробництві, тобто те, що часто називають «державним підприємництвом» [13].

Передачу малорентабельних, збиткових, але необхідних країні підприємств або навіть цілих галузей у сферу державної власності та передачу управління необхідно реалізувати. Як критерій оптимальності державного втручання в економіку слід розглядати не економічний розвиток держави, а зростання економічного добробуту суспільства. Якість життя в країні охоплює і характеризує весь діапазон його властивостей, поширюється на всі його сторони, відображає задоволеність людей наданими їм матеріальними і духовними благами, відображає забезпеченість, комфортність, зручність життєвих умов, їх пристосованість до сучасних вимог, безболісність і тривалість життя.

Якщо говорити про те, в яких державах рівень і якість життя є найкращими, то тут слід звернутися до прикладу країн, які потрапляють до категорії соціально-орієнтованих економік. Поки що не вдалося придумати досконалу модель державного устрою і владних відносин, що була б ефективною, життєздатною, справедливою, однаково подобалася б усім і рівною мірою відображала інтереси всіх без винятку соціальних груп [10]. Ринкова політика уособлює господарську свободу, яка полягає у свободі споживача купувати товари й у свободі підприємця виробляти та продавати товари на власний розсуд. Завдяки цьому ринкова система стимулює економічне зростання, технічний прогрес, підвищує продуктивність праці, знижує витрати на виробництво і ціни.

Про ефективність державного управління можна говорити за рівнем національної конкурентоспроможності. Загалом, національна конкурентоспроможність – це здатність забезпечувати виробництво і реалізацію товарів і послуг, які задовольняють вимоги світового ринку, більш привабливі для споживача, ніж товари і послуги конкурентів, і одночасно підвищувати економічний добробут держави й окремих її громадян [2]. Якщо говорити про ефективність державного управління з погляду конкурентоспроможності національної економіки, то тут існує взаємозв'язок: без ефективного інституту державного управління про конкурентоспроможність національної економіки на міжнародних ринках говорити взагалі не доводиться, державне управління є фактором національної конкурентоспроможності.

За умови забезпечення сприятливого поєднання всіх складників фактори індикаторів досягаються стійкістю підприємств державної власності. Слід підкреслити, що саме фактор державного управління показує ступінь того, як державна політика сприяє конкуренції та конкурентоспроможності. Причому державне управління визначатиме конкурентоспроможність не лише окремих ринків і виробників, але і конкурентоспроможність ресурсів.

Критерієм ефективності державного управління в країні слід вважати зростання соціально-економічного добробуту населення країни, що сприятиме підвищенню стійкості економіки і забезпечить їй високий рейтинг конкурентоспроможності [12, с. 459]. Суттєвий вплив на формування конкурентоспроможності національних економік зробила технологічна революція останніх десятиліть. Саме технологічна інфраструктура стає ключовим ресурсом у забезпеченні конкурентоспроможності держави в майбутньому, це спонукає розвивати сучасну технологічну інфраструктуру.

Велике значення має ефективне державне управління, здатне використовувати нові технологічні досягнення всього світу з вигодою для своєї національної економіки. В умовах

науково-технічної революції державне управління набуває нової ролі, основні функції держави ускладнюються. Сучасні технології становлять загрозу для економічної безпеки держави, знищення технологічної інфраструктури країни може загрожувати її безпеці так само, як і традиційний збройний напад, роль і відповідальність держави в конкурентному просторі змінюється [7, с. 369].

Оскільки держава є одним з основних суб'єктів соціально-економічних перетворень, зовнішньоекономічні виклики адресовані насамперед державі. Під світовою економікою розуміється економіка, яка перебуває в залежності від факторів зовнішнього середовища, взаємопов'язана і взаємозалежна від інших суб'єктів глобального ринку. У новому економічному просторі відбувається низка об'єктивних процесів, що позначаються на ефективності державного управління.

Державне управління об'єктивно змінюється під впливом інформаційних технологій, активно ведеться пошук новітньої моделі державного устрою, питання державного суверенітету потрапляють у перелік найбільш злободенних політичних проблем. У сфері державного управління аналогічна тенденція проглядається в актуалізації владної вертикалі і передачі низки функцій органам місцевого самоврядування [11, с. 269]. Дискусії з приводу подальшої долі держави стають нині більш гострими, пов'язують кризу держави в останні десятиліття з інтенсифікацією процесів інтернаціоналізації, які, змінюючи сучасний світ, не можуть не викликати корекції функцій суверенної держави.

Держава може і не бути домінуючою силою на світовій арені, ринкові сили в особі багатонаціональних корпорацій і банків випромінюють сильний і незалежний вплив, вони діють на міжнародній арені з мінімальними обмеженнями [9]. Посилюється вплив глобальних і транснаціональних ініціатив окремих груп, інтеграція проявляється в регіональних масштабах, у виникненні схильних до трансформації просторів, де кількість держав не тільки не скорочується, а навпаки, збільшується. Головними суб'єктами світогосподарських зв'язків стали транснаціональні корпорації, які ставлять часом власні інтереси вище за національні.

Однак транснаціональність зовсім не означає, що ці корпорації функціонують у якомусь позадержавному просторі, всі вони мають певну національну належність, поповнюють бюджет певної країни. Рівень контролю держав над діяльністю і функціонуванням економіки ніколи не був настільки потужним, як на початку XXI ст. [5, с. 327]. Важливо навчитися проводити ефективну і точно адресовану політику перерозподілу, пам'ятаючи, що ліквідувати злидні і забезпечити робочі місця може тільки економічне зростання. Силами державних структур будуть створені більш жорсткі правила, спрямовані на вирішення громадських завдань.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Держава повинна взяти на себе турботу про соціальний комфорт і матеріальний добробут, особисте благополуччя і безпеку людини, про захист її основних прав і свобод, нести відповідальність соціального, економічного, технічного та культурного характеру. Отже, роль державного управління на національному рівні зберігається, значення його росте, оскільки в умовах взаємозалежності національних економік в інтегрованій системі світогосподарських зв'язків держава буде змушена вирішувати розширене коло завдань і проблем – як внутрішніх, так і зовнішніх.

Держава має формувати конкурентне середовище, використовуючи податки, надаючи державну підтримку громадянам у галузі освіти й охорони здоров'я, вона повинна виступити гарантом забезпечення інфраструктури країни. Крім того, держава повинна успішно управляти технологічними змінами і формувати нову інформаційну інфраструктуру. Отже, особливої актуальності набуває здатність державного управління протистояти небезпекам і загрозам світовій спільноті, зумовленим взаємозалежністю країн і підвищенням їх уразливості.

Список використаних джерел:

1. Стеценко С.П. Економічна безпека: сутність і структура. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 24. С. 104–106.
2. Акімова Л.М. Теоретичні основи державного управління розвитком національної безпеки. Державне управління: удосконалення та розвиток: електрон. наук. фах. вид. 2015. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1210>.
3. Парубчак І.О. Основні аспекти сучасних суспільно-політичних та управлінських відносин у системі міжнародного співробітництва. Вісник Академії митної служби України. Серія «Державне управління». Дніпропетровськ, 2013. Вип. 1 (8). С. 170–177.
4. Кравчук О.О. Основні принципи управління майном державної власності. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2012. № 10. С. 61–67.
5. Плякіда В.Т. Управління державною власністю: світовий досвід та реалії України: монографія. Донецьк: НАН України, 2010. 400 с.
6. Гудима Н.В. Принципи відкритості і прозорості в діяльності органів державного управління України: основи правового регулювання: монографія. Черкаси, 2011. 248 с.
7. Деєва Н.Е. Корпоративне управління і фінансовий ринок: проблеми теорії та практики: монографія. Донецьк: НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2011. 524 с.
8. Майстер А. Ефективне управління державними корпоративними правами в Україні: проблеми та шляхи вирішення. Ринок цінних паперів України. 2014. № 1–2. С. 47–54.
9. Мельниченко О.С. Деякі аспекти управління корпоративними правами у державному управлінні. Актуальні проблеми державного управління. 2012. № 2. С. 245–252.
10. Шкільняк М.М. Теоретичні засади формування системи управління державною власністю. Галицький економічний вісник. 2011. № 2. С. 45–50.
11. Куц Г. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций: в 2 т. / пер. с англ.; общ. ред. Д.М. Гвишиани. М.: Прогресс, 2017. Т. 1. 497 с.
12. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України; наук.-ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. К.: НАДУ, 2011. Т. 3: Історія державного управління / наук.-ред. колегія: Ю.П. Сурмін, П.І. Надолішній та ін. 787 с.
13. Коваленко О. Державне управління в процесі соціалізації суспільного відтворення. Держава та регіони. Серія «Державне управління». 2013. № 2. С. 71–75.

References:

1. Stecenko S. (2013). Economic security: essence and structure. [Investments: practice and experience]. № 24. P. 104–106.
2. Akimova L. (2015). Theoretical fundamentals of state administration for the development of national security. [Public Administration: Improvement and Development]. № 5. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1210>.
3. Parubchak I. (2013). The main aspects of modern socio-political and managerial relations in the system of international cooperation. [Bulletin of the Academy of Customs of Ukraine. Series: Public Administration]. Dnipropetrovsk. Vypusk 1 (8). P. 170–177.
4. Kravchuk O. (2012). Basic principles of management of property of state property. [Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine]. № 10. P. 61–67.
5. Plikada V. (2010). Management of the state property: world experience and realities of Ukraine: [monograph]. Donetsk: NAN Ukraine. 400 p.
6. Hudima N. (2011). Principles of openness and transparency in the activities of the bodies of state administration of Ukraine: the basics of legal regulation: [monograph]. Cherkasy. 248 p.

